

BECKENSLOER VÁRADI MISEKÖNYVE ES ESZTERGOMI CURTIUS KODEXE.

A szerkesztő és az olvasó bocsánataért esedezem. Az aggkorról járó csacska szerénytelenség csábításainak nem tudok ellenállani. Személyes reminiscentiával kezdem meg ezt a szerény bibliografiai cikket.

Harmincöt esztendő előtt nagynevű költőnk és aesthetikusunk Szász Károly a «Vasárnapi Ujság» számára írt életrajzomban «a szerencsés kezű kutató» jelzővel tisztelt meg. Valóban kivételes szerencse kísért kutatásaim folyamán. Gyakran ismételttem magamban — félszázadon keresztül — azt a német mondást, hogy «Mehr Glück als Verstand», mikor t. i. a véletlen segített eredményekhez, melyekben az észnek semmi része sem lehetett. Ilyen esetem volt az elmúlt nyáron a müncheni királyi könyvtárban. A cél, amely oda vezetett, a következő volt.

Kezeimbe került a salzburgi érseki könyvtár azon kéziratainak jegyzéke, amelyeket a XIX. század első éveiben, NAPOLEON rendeletére Párisba szállítottak. Tudtam, hogy BECKENSLOER esztergomi érsek, mikor 1476-ban MÁTYÁSTÓL elpártolván, III. FRIGYES császárhoz szökött, az esztergomi érseki könyvtár kéziratának egy részét, köztük a VITÉZ János által Olaszországban megrendelt fényes kodexeket, magával vitte, és mikor salzburgi érsek lett, új székvárosában helyezte el és ott hagyta halálakor. Tudtam azt is, hogy NAPOLEON bukása után a salzburgi zsákmányt XVIII. LAJOS visszaszolgáltatta, és részben a bécsi, részben a müncheni udvar kapta meg. Így tehát a Párisból Münchenbe visszakértült kéziratok között nyomoztam azokat, amelyekről megállapítható, hogy BECKENSLOER Magyarországon szerezte meg.

Ezzel a munkával voltam elfoglalva, mikor egy bajor tudós, dr. SCHLECHT freisingi tanár — kivel több év előtt alkalmam volt megismerkedni — szólított meg, és a társalgás folyamán értesülvén, hogy BECKENSLOERrel foglalkozom, figyelmeztetett, hogy az admonti apátság egy kodexe van nála, amely a hirhedt főpapra vonatkozó fontos levelezéseket tartalmaz. Nagy önérzettel válaszoltam, hogy erről a kodexről régtől fogva tudomásom van, mert a BECKENSLOERre vonatkozó darabok az «Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen» 56-ik kötetében közzé vannak téve.

«Monsignore téved — mondá a derék professor — én konstátáltam, hogy jó részük nincs kiadva, amiről, ha hozzám fírad, könnyen meggyőződhetik.»

Természetesen, másnap Freisingben voltam, és nagy örömmel győződtem meg arról, hogy igaza van. Nem kevésé örvendettem annak is, hogy a levelek közt, amelyek a mértéktelenül hatalomsóvár és bírvágyó főpap emlékét kompromittálják, találtam egyet, mely kedvező világhísságot vet jellemére.

*

Néhány nappal müncheni kutatásaim előtt a bécsi udvari levéltárban dolgoztam. A salzburgi fejedelemség megszüntetése után az érsekség és káptalan páratlanul gazdag levéltárát oda kebelezték be. Ott található föl BECKENSLOER iratainak nagy készlete, egyebek között végrendelete is. Ezt tanulmányozva föltűnt nekem, hogy míg a salzburgi egyházzól és szülővárosának, Boroszlónak székesegyházáról megemlékezett, nem gondolt élete alkonyán a váradi, egri és esztergomi egyházakra, melyeknek főpapi székét ő, az idegen, királya kegyéből foglalta el, és dús jövedelmeit egy évtizeden keresztül élvezte.

Ezen kegyeletlenség fölött az életrajzban kifejezést akartam adni fölháborodásomnak, amelyet most Freisingben némileg enyhített BECKENSLOER végrendelete végrehajtójának, a chiemseei püspöknek a váradi püspökhöz írt és az admonti kodexben fönttartott következő levele :

Domino Iohanni episcopo Waradiensi.

Reverendissime in Christo pater et domine domine colendissime, paratissimam complacendi voluntatem. Quondam reverendissimus pater Iohannes archiepiscopus ecclesie Salczburgensis habuit quoddam missale ab ecclesia vestra Waradiensi, quo sacrificando et rem divinam peragendo utebatur, quem quidem librum, paulo antequam spiritum deo redderet, ecclesie paternitatis vestre assignari mandavit. Mittimus itaque in presenciarum eundem librum dominacioni vestre, magnopere orando, quatenus nobis occasione eiusdem libri quietanciam cum presente latore mittere, nosque et ecclesiam metropolitanam serenissimo domino nostro regi humiliter commendare et apud maiestatem suam operam navare velitis diligentem, quod regia celsitudo sua oppida et castra ecclesie Salczburgensis maiestati sue per quondam bone memorie dominum Bernardum archiepiscopum Salczburgensem bona fide et custodie causa credita, ecclesie Salczburgensi (ut par est) restituat. In hoc maiestas sua faciet rem se dignam et ab omnibus summopere laudandam accommendandam, nobisque longe gratissimam, Oracionibus nostris devotis obsequiisque indefessis erga maiestatem suam regiam et dignacionem vestram deservendam. Que felix valeat. Ex Salczburg die vicesima nona mensis Januarii anno 1490.

Ezen levélből megtudjuk, hogy BECKENSLOER azt a misekönyvet, melyet a váradi püspöki szék elfoglalásakor használni kezdett, magával vitte Egerbe, Esztergomba, Salzburgba és viszontagságteljes egész életén keresztül használni haláláig meg nem szünt. Bizonyos kegyelet érzése készítette őt erre, sugalmazta neki élete utolsó óráiban azt a gondolatot, hogy a könyvet visszajuttassa oda, ahonnan magával hozta.

A végrendeleti végrehajtó hat héttel a halál bekövetkezése után lelkiismeretesen teljesítette az elhunyt akaratát. Sajnos. Ugyanis a misekönyv, mely így Várad egyéb kincseinek gyászos sorsában osztozva elpusztult, valószínűleg elkerülte volna az enyészetet, ha Salzburgban marad; Párisba vándorolt és Bécsbe vagy Münchenbe jutott volna.

★

Szólanom kell a kodexről, amely ezt az érdekes levelet megőrizte. A XV. századbeli, ívrétű papir-kézirat 249 kétoldalas lapból áll. ALTDORFER György chiemseei püspöknek (1477—1492) formulás és leveles könyve.

A püspök BECKENSLOERnek mint salzburgi érseknek suffraganea és bizalmas embere volt, ki őt tettel és tanáccsal támogatta, főképen azon küzdelemben, melyet a császár által neki

adományozott salzburgi érsekség tényleges birtokbavétele érdekében ROHR Bernát salzburgi érsekkel, kit lemondásra kényszerítettek, és ennek pártfogója, MÁTYÁS király ellen kellett haláláig folytatnia.

Ezen benső viszony vonta maga után azt, hogy érseke ügyeiben a pápával és PICCOLOMINI bibornokkal levelezett. A levelekből, melyeket írt és kapott, azokat, amelyeket kiválóan fontosaknak tartott, leveles könyvébe iktatta.

Ezek nemcsak BECKENSLOER személyét érdeklő, hanem politikai természetű részleteket is tartalmaznak. Így 1481 március havában, 1488 november 11-én és 1489-ben MÁTYÁS és FRIGYES császár között folyó tárgyalásokról küld PICCOLOMININEK tudósításokat. Az ő 1481-iki levelében egyebek között jelezi, hogy a békekötést MÁTYÁS (előttünk eddig ismeretlen) új alapon tervezte; úgy hogy a császár CORVIN Jánost Bosznia és Horvátország királyává nevezze ki. (Bosnie et Croacie regem crearet.)

Egy (sajnos, dátum nélküli) levelet a püspök MÁTYÁSHOZ intézett, akit fölkért, rendelkezék, hogy őt szőllei művelésében a király szentpölteni kapitánya ne háborgassa.

Egy (szintén dátum-nélküli) levélben a püspök egy főpapot, ki megnevezve nincs, megrovásban részesítvén azért, mert sarkantyút viselt, fölhozza, hogy ő egész életében csak egy főpappal találkozott, ki sarkantyúval járt, és ez BECKENSLOER volt, aki azonban erre jogcímet szerzett magának azzal, hogy őt a moldvai hadjáratban, egy csata után, vitézségeért MÁTYÁS király lovaggá ütötte. Ez az 1466 végén Moldvában viselt szerencsétlen hadjárat volt, amelyben a magyar sereg, az oláhok által éjnek idején meglepetvén, súlyos veszteséget szenvedett.

★

Végre számot kell még adnom a müncheni könyvtárban végzett kutatásaim eredményéről. Ez nem volt kielégítő.

Csak egyetlen egy kodexről állapíthattam meg, hogy azt BECKENSLOER Magyarországon szerezte, és pedig nem korrekt módon szerezte meg.

Ez a 15.739 Cod. lat. Salisb. jelzetű XV. századbeli hártya-kézirat, mely CURTIUS történeti munkáját tartalmazza. Teljesen kétségtelen, hogy VITÉZ János rendelte meg azt Florenzbén, mert erről az ő jellemzetes kéziratát feltüntető emendatiók és oldaljegyzetek tanúskodnak. Ezen utóbbiak közül egy kiválóan érdekes. CURTIUS Bactriana tartomány földjének termékenységét magasztalván kiemeli, hogy ezzel «non indigenas modo sed advenas eciam invitat». VITÉZ erre megjegyzi, hogy ugyanez áll Magyarországról is: «Sic et Hungaria.»

A kodex, amikor Florenzből Magyarországra került, címlapjának alsó részén a könyvmegrendelő címere számára fönntartott koszorú belseje betöltetlen volt, és itt várta a magyarországi festő kezétől a VITÉZ-címert. Azonban a nagynevű főpap addig halasztotta rendelkezését, míg abban a halál megakadályozta. Így került a kézirat utódjának, BECKENSLOER-nek kezébe, aki sietett saját címerét, a kétfarkú ágaskodó cseh oroszlánt festetni rá. Így ment az vele Esztergomból Salzburgba. Így tette meg az utat Párisba és Münchenbe.

Habent sua fata libelli!

FRAKNÓI VILMOS.